

JUSTYNA BANDZAREWICZ

INNOWACYJNOŚĆ MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLITYCE UNII EUROPEJSKIEJ

WPROWADZENIE

Współcześnie innowacje odgrywają istotną rolę we wszystkich sektorach gospodarki. Wywierają one znaczący wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy w skali zarówno mikro-, jak i makroekonomicznej. Innowacje kształtują poziom rozwoju gospodarki, kondycję ekonomiczną i pozycję konkurencyjną przedsiębiorstw na rynkach. Wpływają również na warunki i jakość życia ludzi.

Innowacyjność oznacza umiejętność przedsiębiorstw oraz całej gospodarki rozwoju i wykorzystywania wiedzy w rozwiązaniach, które sprzyjają doskonaleniu jej funkcjonowania. Wzrost innowacyjności jest możliwy dzięki budowie takiej infrastruktury w skali kraju, regionu, która umożliwi efektywną realizację procesów innowacji oraz stałe ich wprowadzanie do praktyki gospodarczej, a także kształtowanie się postaw przedsiębiorczych wśród społeczeństwa. Obecnie wzrost innowacyjności polskich przedsiębiorstw jest powiązany z realizacją polityki innowacyjnej, której celem jest zmniejszenie dystansu, jaki dzieli Polskę od najbardziej innowacyjnych państw w UE w zakresie wydatków na badania i rozwój, wyższego wykształcenia mieszkańców kraju, eksportu produktów zaawansowanych technologicznie, a także liczby zgłaszanych patentów w urzędach patentowych.

I. POJĘCIE I ROLA INNOWACJI WE WSPÓŁCZESNEJ GOSPODARCE

W literaturze ekonomicznej nie ma ustalonej jednej definicji innowacji. Innowacje to wszelkie procesy twórczego myślenia, zmierzające do zastosowania i użytkowania ulepszonych rozwiązań w technice, technologii, organizacji i życiu społecznym. Innowacja jako rezultat odnosi się do każdego dobra, produktu, usługi lub pomysłu, który jest postrzegany przez odbiorcę jako nowy¹.

Każdy korzystny ekonomicznie dla przedsiębiorstwa rezultat twórczego myślenia ujęty w określone ramy, tj. merytorycznie zdefiniowany i „przekuty” w czyn, to innowacja, która tworzy możliwości badawcze, także w naukach zarządzania. Strategia innowacji to sztuka efektywnego gospodarczo myślenia i działania zarządczego w przedsiębiorstwie, realizowanego w określonym czasie².

Innowacje są nowościami, wdrożonymi w przedsiębiorstwie i/lub na rynku, jakościowo różnymi od istniejących rozwiązań dotyczących nowych produktów, procesów, rozwiązań technicznych, technologicznych, w sferze zarządzania (personelem, finansami, marketingiem, logistyką, jakością). Mogą mieć one charakter materialny lub niematerialny. Ich efektem są zmiany techniczne, technologiczne, organizacyjne, ekonomiczne lub społeczne, zachodzące w skali przedsiębiorstwa, kraju, Europy bądź świata³.

Innowacyjność to zdolność przedsiębiorców do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników prac badawczych i rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków. Innowacyjność oznacza także doskonalenie i rozwój istniejących technologii produkcyjnych, eksploatacyjnych i dotyczących sfery usług, wprowadzanie nowych rozwiązań w organizacji i zarządzaniu, doskonalenie i rozwój infrastruktury, zwłaszcza dotyczącej gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji⁴.

Innowacyjność organizacji jest określana jako jej zdolność do stałego poszukiwania, wdrażania i upowszechniania innowacji. Innowacyjność powin-

¹ A. P o m y k a l s k i, *Zarządzanie innowacjami*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2001, s. 17.

² L. B e r l i Ń s k i, *Projektowanie i ocena strategii innowacyjnych*, Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza AJG 2003, s. 7.

³ M. D o l i Ń s k a, *Innowacje w gospodarce opartej na wiedzy*, Warszawa: Wydawnictwo PWE 2010, s. 13-14.

⁴ Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, lata 2004-2006.

na się stać główną siłą kreatywną każdej organizacji, wpisana na trwałe w jej system zarządzania i kulturę. Jest to niezbędne w celu efektywnego funkcjonowania przedsiębiorstwa we współczesnej gospodarce rynkowej⁵.

Analizując wiele różnych definicji, można dostrzec kilka elementów, które stanowią o istocie innowacji:

- w rezultacie innowacji zostaje wprowadzana w gospodarce nowość
- innowacje stanowią podstawę rozwoju gospodarki i społeczeństwa
- rozwój wiedzy prowadzi do innowacji, a z kolei innowacje wymuszają rozwój wiedzy i postęp naukowo-techniczny
- innowacje są często wynikiem dwustronnych relacji między uczestnikami sieci, w których zachodzi zarządzanie wiedzą
- efektywne tworzenie i wdrażanie innowacji powiązanych ze zmianami w organizacji lub na rynku jest możliwe dzięki powstającym w gospodarce rozwiązaniom organizacyjnym w postaci sieci, w których prowadzona jest działalność innowacyjna (sieci te to na przykład klastry i parki naukowo-technologiczne)
- innowacje wdrażane w organizacjach zwiększają ich konkurencyjność na rynku, z kolei wzrost innowacyjności regionów i krajów prowadzi do rozwoju gospodarczego⁶.

Zarządzanie innowacjami może być rozważane na poziomie Unii Europejskiej, regionu, państwa, w tym funkcjonujących na jego terenie władz lokalnych. W celu efektywnego prowadzenia polityki innowacyjnej konieczne jest stworzenie sprawnie działającego systemu instytucjonalnego, który pozwoli na koordynowanie działań innowacyjnych na szczeblu regionalnym i krajowym.

Kluczową rolę w sieciach innowacji pełnią przedsiębiorstwa, ponieważ to one wdrażają nowe rozwiązania do praktyki gospodarczej, zwiększając tym samym konkurencyjność oraz przyczyniając się do rozwoju gospodarki kraju.

Przedsiębiorstwo innowacyjne stosuje rozwiązania innowacyjne we wszystkich obszarach swojej działalności. Szybko dostosowuje się do zmian i nowych wyzwań pojawiających się w jego otoczeniu rynkowym, zyskując w ten sposób uznanie u klientów za wysoki poziom nowoczesności oraz konkurencyjności oferty. Zwykle we współpracy ze specjalistami (choć czasem również samodzielnie), opracowuje, wdraża i rozpowszechnia innowacje, które odpowiadają oczekiwaniom klientów. Przedsiębiorstwo innowacyjne ma i rozwija

⁵ P o m y k a l s k i, dz. cyt., s. 18.

⁶ D o l i ń s k a, dz. cyt., s. 16.

kompetencje, umiejętności do pozyskiwania lub tworzenia i wykorzystywania wiedzy w rozwiązaniach innowacyjnych, które wdraża u siebie lub sprzedaje na rynku innowacji. W trosce o rozwój i wizerunek nowoczesnej firmy dba o wysoki poziom wykształcenia personelu i jego motywowanie do praktycznego wykorzystywania posiadanej i pozyskiwanej z zewnątrz wiedzy⁷.

Wzrost poziomu innowacyjności przedsiębiorstw jest możliwy, jeśli:

- jest stworzony odpowiedni klimat konkurencyjności
- rozwija się współpraca ośrodków naukowych z przedsiębiorstwami
- funkcjonuje sprawny system ochrony własności intelektualnej
- istnieje dostęp do różnorodnych źródeł finansowania przedsięwzięć innowacyjnych
- przedsiębiorstwo inwestuje w badania i rozwój
- rozwija się współpraca międzynarodowa w zakresie przepływu innowacji.

Odpowiednia kombinacja tych czynników wpływa na innowacyjność gospodarki, przedsiębiorstw oraz regionów⁸.

Zgodnie z przyjętymi w polityce innowacyjnej UE założeniami pobudzanie innowacyjności przedsiębiorstw wymaga odpowiedniej polityki proinnowacyjnej państwa, uwzględniania roli nauki w rozwoju gospodarczym, zacieśniania powiązań przedsiębiorstw z uczelniami i ośrodkami B+R. Szczególnie promuje się tutaj rozwój przemysłów wysokiej techniki ze względu na ich dużą innowacyjność i efektywność⁹.

Polityka innowacyjna państwa, prowadzona w sferach organizacji i finansowania narodowego systemu innowacji, rozwiązań prawno-finansowych stymulujących transfer technologii, podejmowania wysiłków w obrębie B+R oraz współpracy nauki i gospodarki, stanowi bardzo istotny czynnik dopływu nowoczesnej technologii do kraju i jej absorpcji w przedsiębiorstwach¹⁰.

⁷ Tamże, s. 25.

⁸ J. R e ś n y C i e p l i ń s k a, *Strategie innowacyjności w polityce europejskiej i ich wykorzystanie przez małe i średnie przedsiębiorstwa*, Szczecin: Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego 2008, s. 689-690.

⁹ M. P i a ł u c h a, B. S i u t a, *Wspieranie procesów innowacyjnych w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, Bydgoszcz: Ośrodek Postępu Organizacyjnego 2001, s. 58-59.

¹⁰ J. S o k o ł o w s k i, *Problemy ekonomii, polityki ekonomicznej i finansów publicznych*, Wrocław: Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu 2008, s. 250

II. INNOWACYJNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW W UNII EUROPEJSKIEJ

Polityka innowacyjna Unii Europejskiej warunkuje wzrost innowacyjności krajów członkowskich, należących do nich regionów oraz funkcjonujących na ich terenie organizacji gospodarczych. Założenia polityki innowacyjnej UE zostały sformułowane w strategii lizbońskiej.

Nadrzędnym celem stworzenia strategii lizbońskiej było osiągnięcie przez gospodarkę UE do 2010 r. pozycji najbardziej konkurencyjnej, opartej na wiedzy gospodarki świata. Działania, które zostały podjęte, aby zrealizować powyższy cel, można zasadniczo podzielić na pięć grup¹¹:

1. tworzenie i rozwój społeczeństwa informacyjnego, a także zwiększanie wydatków na badania i rozwój;

2. uelastycznienie rynków pracy, zmniejszenie bezrobocia oraz aktywna polityka pełnego zatrudnienia i lepszych miejsc pracy;

3. zakończenie prac nad ustanawianiem jednolitego rynku, przede wszystkim w tych sektorach, które nie zostały w pełni zliberalizowane (energetyka, telekomunikacja czy usługi finansowe);

4. rozwój przedsiębiorczości, szczególnie małych i średnich przedsiębiorstw, m.in. poprzez eliminację istniejących barier, ułatwienia w zakładaniu przedsiębiorstw, ułatwienia w dostępie do kapitału i technologii, tworzenie zdrowej konkurencji, pobudzanie inwestycji;

5. ochrona środowiska naturalnego, zwłaszcza realizacja celów unijnych określonych w Protokole z Kioto.

Rozwój przedsiębiorczości, szczególnie małej i średniej, zgodnie z założeniami strategii lizbońskiej to warunek niezbędny do zwiększania konkurencyjności gospodarki unijnej. W strategii znalazły się wnioski, zresztą wcześniej już sygnalizowane, że przedsiębiorstwa w UE są mało innowacyjne, nie przeznaczają wystarczającej ilości środków na B+R, ponadto europejski rynek pracy jest mało elastyczny, a stopa zatrudnienia zbyt niska. Konkretnie zadania w obszarze wsparcia MSP postawione przez przyjętą strategię zarówno przed instytucjami UE, jak i przed samymi krajami członkowskimi to przede wszystkim szeroko zakrojona współpraca na polu działań wspierających MSP. Państwa członkowskie mają dzielić się swoimi doświadczeniami oraz eliminować bariery administracyjne, zwłaszcza w zakresie zakładania i funkcjonowania przedsiębiorstw. Jednocześnie Parlament Europejski zob-

¹¹ Strategia lizbońska.

wiązał się wprowadzić uregulowania prawne, wspierające działania krajów członkowskich.

Realizacja strategii lizbońskiej odbywała się między innymi w Wieloletnich Programach na Rzecz Przedsiębiorstw i Przedsiębiorczości. W kontekście wspierania innowacyjności największe znaczenie miał IV Program Wieloletni, funkcjonujący w latach 2001-2005, w którym za najważniejsze cele uznano:

- wspieranie przedsiębiorczości, w tym działania zmierzające do wspierania przedsiębiorców, którym się nie udało (tzw. druga szansa), do wprowadzenia do szkół przedsiębiorczości oraz wspieranie menadżerów podejmujących ryzykowne przedsięwzięcia

- nowe formy biznesu w e-gospodarce, w tym zachęty do korzystania z e-handlu przez firmy zagraniczne, szczególne wspierania e-handlu typu biznes-to-biznes

- wykorzystanie możliwości rynku wewnętrznego

- stworzenie innowacyjnego środowiska gospodarczego, w tym ułatwienia w dostępie do nowych technologii

- ograniczenie biurokracji zarówno przy zakładaniu, jak i prowadzeniu przedsiębiorstwa.

IV Wieloletni Program na Rzecz Przedsiębiorstw i Przedsiębiorczości skupiał się na następujących działaniach¹²:

- promowanie przedsiębiorczości, jak też samozatrudnienia jako atrakcyjnej ścieżki kariery zawodowej

- tworzenie środowiska prawnego sprzyjającego prowadzeniu działalności gospodarczej

- poprawa dostępu do kapitału

- zwiększenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza w sektorze B+R

- usprawnienie działalności instytucji otoczenia biznesu.

W marcu 2004 r. Komisja Europejska przedstawiła Wieloletni Program na Rzecz Wspierania Przedsiębiorczości i Konkurencyjności na lata 2006-2010, który przewidywał m.in.¹³:

- przyspieszenie adaptacji przemysłu do zmian strukturalnych gospodarki

- stymulowanie środowiska sprzyjającego inicjowaniu i rozwijaniu przedsiębiorstw, w szczególności małych i średnich

¹² M. G r a b o w s k i, *Strategia Lizbońska a przedsiębiorczość w poszerzonej Unii Europejskiej*, www.pfsl.pl/news.php?id=151

¹³ www.media.pspr.org.pl

- stymulowanie środowiska sprzyjającego współpracy między przedsiębiorstwami
- pobudzanie lepszego wykorzystania potencjału z polityki innowacyjności, badań i rozwoju technologicznego
- promowanie społecznej odpowiedzialności biznesu i produkcji przyjaznej środowisku
- wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw i ich adaptacji do zmian w wybranych sektorach (np. stoczniowy, kosmiczny, turystyczny).

Oprócz Wieloletnich Programów UE podejmuje inicjatywy na rzecz poprawy innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw. Szczególne miejsce w tych działaniach zajmuje wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw. Jednym z nich było podpisanie w 2000 r. Europejskiej Karty Małych Przedsiębiorstw (EKMP), dokumentu przedstawiającego główne założenia polityki UE wobec sektora MSP. Za najważniejsze kierunki działań uznano m.in. ułatwienia w zakładaniu i rejestracji firm, wzrost nakładów na badania i rozwój, edukację i szkolenie dla przedsiębiorczości, polepszenie dostępu do Internetu czy wzmocnienie zdolności technologicznych małych przedsiębiorstw.

Realizacja strategii lizbońskiej w sektorze MSP znajduje swoje odzwierciedlenie również w VI Ramowym Programie UE Badań, Rozwoju Technologicznego oraz Prezentacji wspomagający Tworzenie Europejskich Obszarów Badawczych oraz Innowacje (2002-2006). Celem programów ramowych, a więc także i tego, jest współfinansowanie przez Komisję Europejską prac badawczych, prezentacji osiągniętych rezultatów oraz działań im towarzyszących na poziomie europejskim. Małe i średnie przedsiębiorstwa są jedną z organizacji, które mogą wziąć udział w takim programie; ważne jest, aby mieć pomysł, a następnie po stworzeniu konsorcjum międzynarodowego przygotować odpowiednie wnioski, zapewnić umiejętne zarządzanie projektem i wykonać działania zgodnie z przyjętym planem i harmonogramem. W przypadku MSP VI Ramowy Program miał ułatwić dostęp do nowych technologii, a w efekcie wzmocnić ich zdolności technologiczne i poprawić ich konkurencyjność zarówno na rynku krajowym, jak i na obszarze UE.

Zarówno strategia lizbońska, jak i programy realizowane w jej ramach zwierają różnorodne sposoby wsparcia sektora małych i średnich przedsiębiorstw i proponują w wielu przypadkach konkretne narzędzia wsparcia. Wobec tego można było oczekiwać przyspieszonego rozwoju gospodarki UE, a tym samym zmniejszenia różnicy w stosunku do gospodarki USA, co ozna-

cząłoby realizację podstawowego celu strategii lizbońskiej. W praktyce założony główny cel okazał się nieosiągalny¹⁴.

Ze względu na niską efektywność realizacji strategii lizbońskiej Parlament Europejski zatwierdził rezolucję, w której między innymi podkreślono rolę innowacji w kreowaniu wzrostu gospodarczego, nowych miejsc pracy i wzmacnianiu konkurencyjności gospodarki unijnej. Kraje członkowskie zobligowano do wzmoczonych działań w obszarach badań i rozwoju, innowacji i edukacji. W tym celu państwa członkowskie mają, zgodnie z ogólnymi wytycznymi Wspólnoty, przygotowywać Krajowe Programy Reform (KPR). Programy te mają obejmować szeroki zakres problemów: od reformy finansów publicznych, przez reformy rynku pracy i pomocy społecznej, aż do reform sektorowych i deregulacyjnych. Każdy kraj ma swoją specyfikę i trudno przyjąć dla wszystkich jednolite reguły postępowania, stąd przekazanie części uprawnień na szczebel krajowy. Pierwsze KPR zostały zgodnie z wytycznymi przygotowane na lata 2005-2008.

W rezultacie okresowych ocen realizacji strategii lizbońskiej Komisja Europejska zaproponowała również Ramowy Program na Rzecz Konkurencyjności i Innowacji, którego realizacja przypada na lata 2007-2013. Zadaniem programu jest wspieranie działalności innowacyjnej, zapewnienie lepszego dostępu do środków finansowych oraz świadczenie na poziomie regionalnym usług i wsparcia dla przedsiębiorstw. Ramowy Program na Rzecz Konkurencyjności i Innowacji obejmuje trzy programy operacyjne:

- Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji
- Program na rzecz wspierania rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych
- Program dla Europy – inteligentna energia.

Kwestii zarządzania innowacjami dotyczy przede wszystkim Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji, który przewiduje osiągnięcie następujących celów:

- ułatwienie dostępu do środków finansowych przeznaczonych na założenie i rozwój działalności gospodarczej oraz zachęcanie do inwestycji w działalność innowacyjną
- tworzenie otoczenia przyjaznego dla współpracy między przedsiębiorstwami, szczególnie na szczeblu współpracy transgranicznej

¹⁴ B. W i e r z b i c k a, *Problemy innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce na tle Unii Europejskiej w świetle założeń Strategii Lizbońskiej*, w: *Wybory strategiczne firm: Nowe instrumenty analizy i wdrażania*, red. P. Płoszewski, G. Beża, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej 2006.

- promowanie wszystkich form innowacji w przedsiębiorstwach
- wspieranie innowacji ekologicznych
- promowanie kultury opartej na przedsiębiorczości i innowacyjności
- wspieranie reform administracyjnych i gospodarczych związanych z przedsiębiorczością i innowacyjnością.

Problem zwiększania innowacyjności przedsiębiorstw i gospodarki jest jednym z głównych priorytetów UE, co znalazło swoje odzwierciedlenie w Strategicznych Wytycznych Wspólnoty na rzecz wzrostu i zatrudnienia na lata 2007-2013. Zgodnie z tym dokumentem w perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2007-2013 na pierwszy plan wysuwają się kwestie wspierania tych obszarów przedsiębiorczości, które w największym stopniu przyczynią się do wzrostu konkurencyjności poprzez innowacyjność. W tym znaczeniu coraz ważniejszym aspektem staje się unowocześnianie technologii stosowanych w polskich przedsiębiorstwach, wspieranie tworzenia związków kooperacyjnych i klastrów MSP wysokich technologii, a także rozwoju przedsiębiorczości akademickiej¹⁵.

III. INNOWACYJNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

Zgodnie z rezolucją Parlamentu Europejskiego także Polska jako kraj członkowski UE przedstawiła swój Krajowy Program Reform (KPR) na lata 2005-2008 dla realizacji podstawowych celów odnowionej strategii lizbońskiej. Za główny cel KPR stawiał utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, sprzyjającego tworzeniu nowych miejsc pracy z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. W KPR znalazły się dwa priorytety, które dotyczyły sektora MSP – rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost innowacyjności przedsiębiorstw¹⁶. Cele związane z podnoszeniem innowacyjności w polskich przedsiębiorstwach i eliminacją barier utrudniającym przedsiębiorcom, szczególnie małym i średnim, dostęp do rozwiązań innowacyjnych i nowych osiągnięć technologicznych sformułowane w KPR to¹⁷:

- rozwój rynku innowacji – sektor prywatny w niedostatecznym stopniu angażuje się w działalność i finansowanie sfery B+R, co spowodowane jest wysokimi kosztami oraz dużym ryzykiem. Podjęte działania (m.in. wspieranie

¹⁵ Strategiczne Wytyczne Wspólnoty na rzecz wzrostu i zatrudnienia na lata 2007-2013.

¹⁶ *Krajowy Program Reform na lata 2005-2008 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej*, Warszawa: Ministerstwo Gospodarki 2005.

¹⁷ Tamże.

finansowania publiczno-prywatnego dla rozwoju prywatnego rynku B+R czy działania legislacyjne) miały doprowadzić do zwiększenia zakresu finansowania sfery B+R przez sektor prywatny, a tym samym do wzrostu innowacyjności przedsiębiorstw

- wspieranie sfery badawczo-rozwojowej – środki przeznaczane na działalność B+R były w czasie tworzenia KPR w Polsce bardzo niskie (niecałe 0,6% PKB) i poziom ten nie zmieniał się od lat. Działania miały przyczynić się przede wszystkim do lepszego dostosowania sfery B+R do potrzeb przedsiębiorców

- rozwój otoczenia instytucjonalnego służącego współpracy między sferą B+R a gospodarką – sytuacja w tym obszarze rzutuje na możliwości wykorzystania rozwiązań innowacyjnych przez przedsiębiorstwa szczególnie z branży przemysłowej, skutkiem podjętych działań ma być lepsza absorpcja rozwiązań innowacyjnych i wyników prac B+R przez przedsiębiorstwa i lepsza współpraca przedsiębiorców z ośrodkami badawczymi

- rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce i administracji – główny nacisk położono na podniesienie sprawności administracji publicznej, promowanie szerokopasmowego dostępu do Internetu oraz obniżenie kosztów transakcyjnych w gospodarce

- ułatwienie wykorzystania eko-technologii, wspieranie efektywności energetycznej oraz kogeneracji.

Problem innowacyjności przedsiębiorstw został poruszony także w Krajowym Programie Reform na lata 2008-2011. Jednym z trzech priorytetów tego KPR jest innowacyjna gospodarka. Realizacja działań w tym obszarze ma wpłynąć na rozwój sektorów i gałęzi o dużej wartości dodanej oraz wysokiej innowacyjności, co będzie miało istotny wpływ na długofalowy wzrost gospodarczy kraju¹⁸. Priorytet innowacyjna gospodarka jest realizowany poprzez następujące działania¹⁹:

- zapewnienie przyjaznego otoczenia prawnego i instytucjonalnego dla przedsiębiorczości, innowacyjności i inwestycji

- poprawa konkurencyjności nauki poprzez reformę systemu finansowania i funkcjonowania jednostek naukowych

- wdrażanie rozwiązań wspierających działalność proinnowacyjną, badania i rozwój (B+R), w tym usprawnienie transferu wiedzy, oraz dyfuzję innowacji

¹⁸ *Krajowy Program Reform na lata 2008-2011 na rzecz Realizacji Strategii Lizbońskiej*, Warszawa: Ministerstwo Gospodarki 2008, s. 4-5.

¹⁹ Tamże, s. 23-31.

- zagwarantowanie odpowiedniej dla potrzeb nowoczesnej gospodarki infrastruktury transportowej, przesyłowej i teleinformatycznej
- zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych
- wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań w zakresie ochrony środowiska
- zakończenie głównych procesów prywatyzacyjnych.

Postanowienia strategii lizbońskiej znalazły odzwierciedlenie również w polityce regionalnej UE oraz w programach realizowanych w ramach polityki regionalnej. W okresie programowania 2004-2006 działania wpływające na wzrost konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw były realizowane w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw. Priorytet 2. tego SPO zakładał zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez wsparcie inwestycji poprawiających ich poziom technologiczny i organizacyjny, jak również inwestycji w zakresie BHP i ochrony środowiska oraz dostarczanie wysokiej jakości usług doradczych. Dodatkowo jeden z celów cząstkowych w ramach Priorytetu 2. SPO WKP zakładał podniesienie poziomu innowacyjności przedsiębiorstw, opierając się na ułatwieniu dostępu do specjalistycznych usług doradczych poprzez dofinansowanie kosztów ich uzyskania oraz wsparcie finansowe dla podejmowania w przedsiębiorstwach inwestycji. Te założenia przełożyły się bezpośrednio na konstrukcję dwóch działań oferujących bezpośrednio wsparcie dla przedsiębiorców (dotacje na zakup usług doradczych oraz środków trwałych):

1. Działanie 2.1 miało na celu poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez inwestycje w wiedzę. Zakładało również wsparcie projektów doradczych w zakresie powstawania przedsiębiorstw opartych na wykorzystaniu nowych technologii o znacznym potencjale rynkowym oraz wdrażanie strategii rozwoju przedsiębiorstw na podstawie rozwiązań innowacyjnych, w tym nowych technologii. Miało to pozwolić na zmniejszenie barier w zakresie wdrażania innowacji wynikających z braku odpowiedniej wiedzy przedsiębiorców.

2. Działanie 2.3 miało na celu zwiększenie konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw poprzez wsparcie podejmowanych w przedsiębiorstwach inwestycji.

Również w bieżącym okresie programowania innowacje zajmują kluczowe miejsce w realizacji polityki regionalnej. Istotnym kierunkiem rozwoju kraju, określonym w Narodowym Planie Rozwoju na lata 2007-2013, jest podniesienie innowacyjności przedsiębiorstw poprzez realizację następujących celów:

- wsparcie rozwoju rynku innowacji, przede wszystkim zakupów wyników prac B+R i praw własności przemysłowej oraz przekształcenie ich w produkt

komercyjny (pomoc finansowa we wdrażaniu i komercjalizacji produktów i technologii, tworzenie nowych firm innowacyjnych, korzystanie przez przedsiębiorców z technologii informatyczno-komunikacyjnych)

– powiązanie sfery badań i rozwoju z gospodarką, stymulowanie rozwoju prywatnego rynku usług B+R

– powiązanie szkolnictwa wyższego ze sferą badań i rozwoju, gospodarką i rynkiem pracy

– tworzenie warunków do rozwoju regionalnych sieci kooperacyjnych, międzynarodowych centrów badawczo-technologicznych, międzynarodowej współpracy w zakresie badań i rozwoju.

Cele i priorytety Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO) (Narodowej Strategii Spójności) dla Polski na lata 2007-2013 ukierunkowane są na wzrost gospodarczy i zatrudnienia w kraju, przy zachowaniu pełnej zgodności z celami jego zrównoważonego rozwoju. Celem NSRO jest tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej, opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Polski w obrębie UE i wewnątrz kraju.

Dokument ten składa się z siedmiu programów operacyjnych (PO): PO Kapitał Ludzki (PO KL), PO Innowacyjna Gospodarka (PO IG), PO Pomoc Techniczna, PO Europejskiej Współpracy Terytorialnej, PO Infrastruktura i Środowisko, PO Rozwój Polski Wschodniej oraz 16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO). Wśród programów operacyjnych służących realizacji NSRO najważniejsze dla aktywizacji sektora badań i rozwoju oraz wzrostu innowacyjności przedsiębiorstw, regionów i całego kraju jest PO IG. W ramach tego programu realizowane są następujące cele: zwiększanie innowacyjności przedsiębiorstw, wzrost konkurencyjności polskiej nauki, zwiększenie roli nauki w rozwoju gospodarczym, wzrost udziału polskich innowacyjnych produktów na rynku międzynarodowym, tworzenie trwałych i lepszych miejsc pracy²⁰.

PO IG jest ukierunkowany na wsparcie działalności przedsiębiorstw, jednostek naukowo-badawczych, a także rozwoju środowiska innowacyjnego. Służy efektywnemu wykorzystaniu przez Polskę środków strukturalnych UE.

Wszystkie priorytety PO IG mają na celu wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności, obejmującej działania zarówno o charakterze naukowym,

²⁰ *Polskie Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2006 s. 95-96.

technicznym, organizacyjnym, jak i finansowym czy handlowym. W ramach PO IG wspierane są działania z zakresu innowacji produktowej, procesowej, organizacyjnej w sektorach produkcyjnych i usługowych, które w sposób bezpośredni lub pośredni przyczyniają się do powstawania i rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw.

Podstawowymi celami RPO jest podnoszenie konkurencyjności poszczególnych regionów oraz promowanie ich zrównoważonego rozwoju. Cele te są ukierunkowane na tworzenie warunków do wzrostu nakładów na inwestycje na poziomie regionalnym, lokalnym oraz poziomu zatrudnienia. Działania dotyczące osiągnięcia celów RPO są zintegrowane z realizacją pozostałych programów operacyjnych.

W PO IG zwrócono szczególną uwagę na konieczność poprawy innowacyjności w obszarze produktów, usług, technologii, wewnętrznych i zewnętrznych procesów gospodarczych. W PO IG wspierane są projekty uznawane za innowacyjne co najmniej w skali kraju lub na poziomie międzynarodowym.

PO IG składa się z ośmiu priorytetów obejmujących²¹:

- badania i rozwój nowoczesnych technologii
- infrastrukturę sfery B+R
- kapitał dla innowacji
- inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia
- dyfuzję innowacji
- polską gospodarkę na rynku międzynarodowym
- budowę i rozwój społeczeństwa informacyjnego
- pomoc techniczną.

Polska polityka w zakresie innowacji, zgodna z unijną, została przedstawiona w *Kierunkach zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007-2013*. Głównym założeniem tego dokumentu jest podporządkowanie polityki gospodarczej i społecznej naszego kraju działaniom innowacyjnym. Realizacja określonych w nim celów odbywa się poprzez przyjęte kierunki działań, wynikające z cyklu procesów innowacyjnych, w centrum których znajduje się przedsiębiorstwo z jego potrzebami. Kierunki te są następujące:

- Kadra dla nowoczesnej gospodarki: obejmuje działania związane z rozwojem kadr zdolnych do budowy GOW
- Działalność badawcza ukierunkowana na potrzeby gospodarki: obejmuje finansowanie badań i prac rozwojowych przedsiębiorstw, restrukturyzację pub-

²¹ *Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia*, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2007, s. 59-67.

licznej sfery jednostek naukowych, internacjonalizację działalności naukowej i innowacyjnej na terenie UE

– Ochrona prawa własności intelektualnej: wsparcie procesu uzyskiwania i zarządzania ochroną własności intelektualnej, wsparcie dla podmiotów uzyskujących patenty poza granicami kraju

– Kapitał na innowacje: pozyskiwanie kapitału na innowacje, zastosowanie instrumentów podatkowych motywujących do ponoszenia nakładów na działalność innowacyjną

– Infrastruktura dla innowacji: rozwój instytucji świadczących usługi doradcze oraz techniczne na rzecz innowacyjnych przedsiębiorstw, wspieranie wspólnych działań przedsiębiorców o charakterze sieciowym, ukierunkowanych na realizację przedsięwzięć innowacyjnych, wzmocnienie współpracy sfery B+R z gospodarką, upowszechnienie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych²².

IV. INNOWACYJNOŚĆ POLSKICH PRZEDSIĘBIORSTW NA TLE INNYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Porównanie innowacyjności gospodarek narodowych w ramach Unii Europejskiej oraz Członków Europejskiego Obszaru Gospodarczego dokonywane jest w Europejskim Rankingu Innowacyjności.

Europejski Ranking Innowacyjności (The European Innovation Scoreboard – EIS) jest to klasyfikacja dokonana na podstawie pomiaru poziomu innowacyjności w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Ranking ten powstał przy współpracy Komisji Europejskiej i Uniwersytetu w Maastricht w celu monitoringu realizacji założeń strategii lizbońskiej. EIS uwzględnia kraje Unii Europejskiej, a także Chorwację, Turcję, Islandię, Norwegię, Szwajcarię, Stany Zjednoczone i Japonię.

EIS oparty jest na 26 wskaźnikach, pogrupowanych na pięć kategorii. Wskaźniki dotyczą takich zagadnień, jak zasoby ludzkie dla nauki i techniki, edukacja, patenty, nakłady na działalność innowacyjną i efekty tej działalności mierzone wartością sprzedaży wyrobów nowych i zmodernizowanych, współpraca w zakresie działalności innowacyjnej, nakłady inwestycyjne na technologie informacyjne i telekomunikacyjne, dostęp do Internetu itp. Dane do obliczenia poszczególnych wskaźników pochodzą z różnorodnych źródeł,

²² *Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007-2013*, s. 37-38.

w większości z międzynarodowego programu badań statystycznych innowacji (Community Innovation Survey), Eurostatu oraz danych z badań OECD. Wyniki są prezentowane w raporcie EIS, wydawanym każdego roku przez Komisją Europejską²³.

W 2005 roku liderami Europy w zakresie innowacji były Szwecja, Szwajcaria i Finlandia. Jednocześnie były to jedyne europejskie kraje, które w tamtym okresie osiągnęły wyższą ocenę innowacyjności niż USA. Polska uplasowała się na 27. miejscu na 33 państwa w rankingu, a na 21. miejscu, jeśli weźmiemy pod uwagę kraje członkowskie UE. Polska została wówczas zakwalifikowana do grupy najmniej innowacyjnych gospodarek Europy.

W kolejnych latach miejsce Polski w rankingu niewiele się zmieniało. Według rankingu z 2007 roku Polska mieściła się w grupie państw o najniższym poziomie innowacyjności – 31. miejsce na 37 państw.

Według raportu z 2008 roku Polska zajęła 29. miejsce na 35 państw. Wraz z Rumunią, Bułgarią i Słowacją znalazła się w grupie krajów, których innowacyjność w stosunku do średniej unijnej wciąż się pogarszała. Jedyne województwo mazowieckie zostało uznane za innowacyjny region i sklasyfikowano je na 65. miejscu pod względem innowacyjności.

W rankingu z 2009 Polska nadal znajdowała się w grupie państw o najniższym wskaźniku innowacyjności (0.3 wobec średniej UE 0.45 i 0.6 lidera – Szwecji), wyprzedzając jedynie Litwę, Łotwę, Rumunię i Bułgarię.

W 2010 r. Polska przesunęła się z grupy najmniej innowacyjnych krajów (Rumunia, Chorwacja, Łotwa, Bułgaria, Turcja, Serbia) do poprzedzającej grupy, tak zwanych umiarkowanych innowatorów (Czechy, Portugalia, Norwegia, Hiszpania, Grecja, Włochy, Malta, Słowacja, Węgry, Litwa). Niestety, pomimo awansu pozycja Polski w rankingu jest nadal odległa – zajmuje w nim 26. miejsce na 33 sklasyfikowane kraje. W odniesieniu do osiągniętego w 2009 r. poziomu innowacyjności największym atutem Polski jest kapitał ludzki – jedynie w tej kategorii jej wynik kształtuje się powyżej średniej dla UE – 27.

W niedawno opublikowanym rankingu EIS z 2011 r. Polska zajęła 22. pozycję w Unii Europejskiej pod względem innowacyjności gospodarki. Gorzej jest tylko na Litwie, w Bułgarii, na Łotwie, w Rumunii i na Słowacji. W Polsce i krajach sklasyfikowanych niżej rejestruje się najmniej patentów w skali całej Unii. Polska należy również do grupy państw, które przeznaczają najmniejszą część dochodu narodowego na badania i rozwój. Polskie

²³ <http://www.proinno-europe.eu>

firmy inwestują najmniej spośród firm europejskich w nowe produkty. W skali od 0 do 1, w której najwyższa ocena oznacza pełne wykorzystanie potencjału innowacyjności, Polska otrzymała tylko 0,25 pkt.²⁴

Jak pokazuje praktyka gospodarcza, cele strategii lizbońskiej nie zostały osiągnięte. Jednak strategia lizbońska jest potrzebna zarówno dla UE, jak i dla Polski. Polska akurat jest jednym z najbardziej aktywnych krajów przygotowujących ramowe programy wdrażania postanowień strategii. Gospodarka polska znajduje się daleko w tyle pod względem innowacyjności czy wykorzystania najnowszej technologii, jednak aktywny udział w grze o kształt i realizację strategii lizbońskiej leży w jej jak najlepiej pojętym interesie, a uczestnictwo we wspólnych europejskich programach badawczo-rozwojowych jest dla nas niezbędne. Tylko w ten sposób polskie przedsiębiorstwa mają szansę konkurować na rynku europejskim i światowym w dziedzinie innowacyjności.

PODSUMOWANIE

Przedsiębiorczość organizacji XXI wieku opiera się na zdolnościach innowacyjnych i umiejętności komercyjnego wykorzystywania nowej wiedzy. Aktualnie przedsiębiorstwa krajowe charakteryzuje niski poziom innowacyjności, szczególnie w relacji do przedsiębiorstw z krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo (UE, Japonii, USA) lub cechujących się dużą dynamiką rozwoju na rynku międzynarodowym. Wzrost innowacyjności gospodarki wiąże się z prowadzeniem polityki innowacyjnej, sprzyjającej aktywności przedsiębiorców i władz, odnoszącej się do wzrostu nakładów na innowacje oraz kształtowania w obrębie sieci relacji ze specjalistami w dziedzinie badań i rozwoju podczas tworzenia i wykorzystywania wiedzy w procesach innowacji.

²⁴ www.proinno-europe.eu

BIBLIOGRAFIA

- B e r l i ń s k i L.: Projektowanie i ocena strategii innowacyjnych, Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza AJG 2003.
- D o l i ń s k a M.: Innowacje w gospodarce opartej na wiedzy, Warszawa: Wydawnictwo PWE 2010.
- G r a b o w s k i M.: Strategia Lizbońska a przedsiębiorczość w poszerzonej Unii Europejskiej, Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, IBnGR.
- Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007-2013.
- Krajowy Program Reform na lata 2005-2008 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej, Warszawa: Ministerstwo Gospodarki 2005.
- Krajowy Program Reform na lata 2008-2011 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej, Warszawa: Ministerstwo Gospodarki 2008.
- Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007-2013.
- P i a ł u c h a M., S i u t a B.: Wspieranie procesów innowacyjnych w Polsce i krajach Unii Europejskiej, Biblioteka Menedżera i Służby Pracowniczej 2001.
- Polskie Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2006.
- P o m y k a l s k i A.: Zarządzanie innowacjami, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2001.
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2007.
- R z e ś n y - C i e p l i ń s k a J.: Strategie innowacyjności w polityce europejskiej i ich wykorzystanie przez małe i średnie przedsiębiorstwa, Szczecin: Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego 2008.
- S o k o ł o w s k i J.: Problemy ekonomii, polityki ekonomicznej i finansów publicznych, Wrocław: Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu 2008.
- Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, lata 2004-2006.
- W i e r z b i c k a B.: Problemy innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce na tle Unii Europejskiej w świetle założeń Strategii Lizbońskiej, w: *Wybory strategiczne firm: Nowe instrumenty analizy i wdrażania*, red. P. Płaszewski, G. Bełza, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej 2006.
- www.media.pspr.org.pl
- www.proinno-europe.eu

INNOVATION IN SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN EU POLICY

S u m m a r y

Currently, innovation plays a significant role in all sectors of economy. It exerts substantial influence on socio-economic development both in the micro and macro scale. Innovation affects the growth of economy, the economic condition and competitiveness of enterprises. It also affects people's living conditions and overall quality of life.

Innovation denotes the capacity of enterprises and whole economy to develop and use knowledge in solutions which streamline economic functioning. The growth of innovativeness is possible thanks to the construction of national infrastructure to the extent that permits effective implementation of innovation processes and their inclusion in economic practice, as well as fostering of enterprise among the public.

At present, increased innovation in Polish enterprises is associated with the realisation of innovation policy, the aim of which is to bridge the gap between Poland and the most innovative EU countries in terms of expenditure for RD, exports of high-tech goods, increased level of education and the number of patent submittals.

Translated by Tomasz Pałkowski

Key words: innovations, competitiveness, small and medium-sized enterprises, European Union, Lisbon Strategy.

Słowa kluczowe: innowacje, konkurencyjność, małe i średnie przedsiębiorstwa, Unia Europejska, strategia lizbońska.